

Установа “Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”

Філіял “Літаратурны музей Петруся Броўкі”

Даклад

“Асветніцкая роля Алаізы Пашкевіч”

Педагагічныя чытанні

“Спадчына беларускай педагогікі: Ад Ефрасінні Полацкай да сучаснасці”
(Мінскі гарадскі педагагічны каледж, .02.11.2019)

Аўтар:

малодшы навуковы супрацоўнік
Карчашкіна Дарыя Валер’еўна

Мінск 2019

Імя Алаізы Пашкевіч цесна звязана з рухам пачатку мінулага стагоддзя: з развіццём новай беларускай літаратуры, станаўленнем беларускай мовы і культуры, выхаваўчай і асветніцкай дзейнасцю. Творчасць пісьменніцы ў разнастайных сваіх праявах распачынала традыцыі, напрамкі, якія да гэтага часу не губляюць сваёй актуальнасці.

На жаль, шукаючы па бліжэйшых крыніцах звесткі пра паэтку, сустракаюцца меркаванні даследчыкаў, якія за доўгі час паспелі ператварыцца ў замацаваныя штампы. Тут і “пяснярка рэвалюцыі”, і “першая беларуская рэвалюцыянерка”, а паэзія яе часта адзначаецца як невыбітная. Я не збіраюся крытыкаваць даследчыкаў мінулых гадоў. Для нашага часу, для нашай моладзі безумоўна важным з’яўляецца паказаць гэту літаратурную і культурную постаць як асобу з вялікай мэтай. Таму, з вашага дазволу, вазьму на сабе задачу перадаць асноўны “мэсэдж” Алаізы Пашкевіч такім, якім ён бачыцца пры дасканалым вывучэнні яе жыцця і творчасці.

Усё жыццё сваё яна імкнулася дапамагчы людзям, так скажам, змяніць вугал зроку. Імкнулася праліць святло на жыццё, даступнае кожнаму. Спачатку сваімі вершамі-пракламацыямі, якія, па словах яе сучасніка А. Луцкевіча: *“Друкуюцца і дзясяткамі тысяч разлятаюцца па Вільні, ідуць па ўсім краі”*. Безумоўна, пачатак яе творчасці меў характар грамадска-палітычны, але з характэрнага для Цёткі боку – асветніцкага.

Скрозь вершы ёй важна было данесці да людзей ідэі, якія краналі, міма якіх немагчыма было прайсці. То ідэі ўсеагульнага яднання дзеля развіцця роднай культуры і мовы, дзеля свабоды і незалежнасці кожнага чалавека, дзеля стварэння гісторыі. Любая з’ява тым ці іншым чынам успрымалася ёю як важная для будучай гісторыі. Адлюстраванне рэчаіснасці ў творах было для яе сапраўдным сродкам перадачы гэтай гісторыі, хоць часам і адчувала яна пэўныя складанасці. Як сцвярджаў яе муж С. Кайрыс:

“У творчасць сваю яна ўклала душу. Не заўсёды было ёй лёгка выказаць словамі перажыванні, пачуцці і думкі”.

І ўсё ж змагла яна перадаць кавалкі вакольнага жыцця, як з’явы гісторыі, што могуць быць важнымі для будучых пакаленняў, тым часам распачынаючы ў беларускай літаратуры наватарскія тэмы. Як прыклад таму можна назваць апавяданне “Зялёнка” – першы для беларускай літаратуры твор, што перадае асаблівасці студэнцкага жыцця, паказвае сапраўдны моладзевы кватэрнік пачатку мінулага стагоддзя.

Адначасова са зборнікамі вершаў Цётка выдае “Першую чытанку для дзетак беларусаў”, якую варта назваць першым беларускім падручнікам, і пераклад украінскай дзіцячай хрэстаматыі “Гасцінец для малых дзяцей”. Гэтымі кнігамі яна заклала падмурак для будучых выданняў адукацыйнай літаратуры на беларускай мове. Пасля яе на гэты шлях, вядома, прыйшоў Якуб Колас са сваім “Другім чытаннем для дзяцей беларусаў”.

У сваёй шырокай дзейнасці яна імкнулася зрабіць як мага больш, збіраючы фальклор і ўласна беларускія словы, распрацоўваючы дысертацыю па тэме гісторыі беларускай батлейкі. Але, на жаль, Цётка мела вялікія праблемы

са здароўем, што часам прымушала яе кожны дзень адчуваць подых смерці ў спіну, а разам з ім і спешку, жаданне да няспыннага руху. Пры гэтым, яна таксама адчувала, што жыццё і з ёй, і пасля яе будзе ісці далей, не спыняючы сваю ўвагу на хваробах, людскіх пакутах, смерці. Таму, магчыма, яна глядзела ў невыразную для сябе будучыню і імкнулася любымі магчымасцямі перадаваць сваю “беларускую справу” і асноўныя жыццёвыя прынцыпы моладзі. Тым, хто пабачыць жыццё, якое ёй не пашчасціць убачыць. Гэта выразна адчуваецца ў яе мастацкай прозе. Невялікая колькасць напісаных ёй праявічых твораў ствараюць з сабе паўназначную галерэю жанравых формаў, з якімі пісьменніца эксперыментавала пад уплывам новага для беларускай літаратуры мастацкага кірунку – мадэрнізму. Немагчыма не адзначыць выдадзены ёю моладзевы часопіс “Лучынка”, у якім збіраліся навукова-папулярнага характару матэрыялы на розныя тэмы: ад літаратуры, да меліярацыі. Таксама выразным прыкладам з’яўляецца яе нешматлікая, але яркая і канкрэтная публіцыстыка, пры дапамозе якой Алаіза Пашкевіч і перадавала моладзі свой галоўны “мэсэдж”:

“На вас, моладзі, ляжыць вялікая павіннасць: развіваць далей родную мову, узбагачаць свой народ знаннем і культурай. Вы задбываеце навуку для сябе, дык дзяліцеся ёю з тымі, хто для вас цяжкай працай здабывае кусок хлеба”.

Больш чым за сто год жыцця свет істотна змяніўся: кожны чалавек зараз мае базавую адукацыю, кожны можа дазволіць сабе паступіць ва ўніверсітэт, вывучаць розныя мовы свету. Але паведамленне Цёткі застаецца да гэтага часу актуальным. Развіццё беларускай мовы і багацце культуры залежыць ад кожнага з нас.